

Ensomhetens kunst.

Å trenge seg ut av ensomhetens skall kan være en smertefull, men også kreativ prosess.

Alene i massen. I sin bok «The Lonely City: Adventures in the Art of Being Alone» (2016) skriver britiske Olivia Laing om et opphold i New York, der hun gjennomlevde en periode med nesten patologisk ensomhet etter å ha forfulgt en mislykket kjærlighets-historie. Hun beskriver sin egen ensomhet som så dyp at den var selvforsterkende i den forstand at alle forsøk på kontakt med andre mennesker, bare gjorde at hun følte seg enda mer avskåret fra dem og dermed mer innestengt i seg selv.

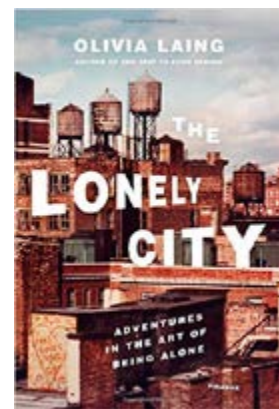
I en storby – der man alltid er gjenstand for andres blikk – er det særlig kort mellom påminnelsene om denne tilstanden, men ved å observere de mange andre som bærer rundt på det samme korset, blir man på et vis medlem av et hemmelig brorskap. Laing begynte å fundere på hvorfor det er så mange som føler seg alene i menneskehavet, og hva det er som hindrer dem i å kurere seg selv?

Laings leting etter uttrykk for ensomhetens årsak og natur trakk henne mot kunsten og navn som Edward Hopper, Andy Warhol og David Wojnarowicz. Har du for eksempel lagt merke til at kafeen i Hoppers ikoniske maleri «Nighthawks» ikke har noen (synlig) utgang?

Av det vi kan se innenfor bildets rammer dreier det seg om fire mennesker – tre gjester og en kafévert – innestengt i en diner, med store vindusflater som vender ut mot et tomt, nattlig gatehjørne. Mannen bak baren bøyer seg litt opp fra arbeidet, men de tre andre – en ensom mann og et par – virker alle å være oppslukt i sine egne tanker.

Utenfra ser det ut som de sitter i et akvarium, og enhver psykolog vil kunne fortelle at dette – følelsen av å befinne seg innelukket bak glass – er en av de vanligste forestillingene ensomme har av sin egen situasjon.

BOKOMTALE
FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

Ordløst Edward Hopper i selvportrett, (over t.v.). Kunsten til David Wojnarowicz (over t.h.) tar opp i seg den harde motstanden som ble homofile og AIDS-syke til del i USA på 1980-tallet, samtidig som at de mange leilighetene som epidemien etter hvert sørget for ble stående tomme, sterkt bidro til gentrifiseringen av strøk som Chelsea i New York.

Foto: WIKCOMMONS og MARION SCEMAMA

Fanget? Hva er det som mangler i Edward Hoppers ikoniske maleri «Nighthawks»?

Stumhet og ordflom. Ensomhet er ikke noe ukjent tema i kunsten, og mange av dens utøvere har ord på seg for å være tilbaketrukkne og asosiale. Men er det grunnlag for å betrakte «urban isolasjon» for seg som en egen sjanger, på samme måte som landskapsmalerier eller aktstykker? Kan det være snakk om et eget kodet språk som bare kan forstås til fulle av mennesker som lider av denne mer eller mindre ufrivillige avsondretheten?

De billedkunstnerne som Laing tar for seg, har alle det til felles at de har et uavklart forhold til kropp, identitet og seksualitet, og stundom til talespråket selv. Dette var også tilfelle for den lange, hengslede og mumlende Edward Hopper, men hos ham fant det sitt artistiske uttrykk på en moderat, puritansk og ganske så pyntelig måte. Denne tematikken kan imidlertid også anta mer ekstreme varianter: på den ene siden som ordløshet og stumhet, og på den andre siden som kaskader av forvrengte ytringer.

I en kunstnerisk offentlighet vil de fåmælte og innadvendte ofte bli stående igjen som ekstra sårbare etter å ha åpnet sine innerste kamre. Så hvorfor skulle de gjøre det, når de i utgangspunktet ikke ønsker oppmerksomhet? Noen vil hevde at det kan ha en terapeutisk effekt, mens andre vil vurdere kostnadene som for høye.

Følelsen av å befinne seg innelukket bak glass er en av de vanligste forestillingene ensomme har av sin egen situasjon.

Innadvendt Kunstneren og celebriteten Andy Warhol skjulte sitt virkelige jeg bak forlorte parykker, outrerte klær, identitetsløs kunst og eksentrisk oppførsel.

Foto: SUSANA VERA, REUTERS/NTB SCANPIX

Søker trygghet En rhesusape-unge klamrer seg til en falsk morsfigur kledd i mykt skinn, under forsøk utført av den amerikanske psykologen Harry Harlow ved University of Wisconsin på 1950-tallet. Studiene avdekket at komfort, trygghet og nærhet er avgjørende faktorer for en sunn psykologisk utvikling hos apen.

Foto: PHOTO RESEARCHERS/NTB SCANPIX

Ensomhetens kunst.

Alene Bildet av jenta Elsie skal ha vært det som inspirerte Henry Darger til å skrive det massive verket «In the Realms of the Unreal».

» Det gjaldt i hvert fall Henry Darger, et barnehjemsbarn som ble eremitt og skapte sin egen verden i en hybel i Chicago, hvor han blant annet etterlot seg verdens lengste skjønmlitterære verk, «In the Realms of the Unreal», på over 15 000 sider. Mer urovekkende var det at man også fant hundrevis av malerier og tegninger, gjerne av unge jenter, hvorav noen ble torturert. Av ekspertene er Dargers arbeid blitt vurdert til å holde svært høy kunstnerisk standard, men han ble naturligvis også mistenkt for å ha vært pedofil, til tross for at han skrev at hans høyeste ønske var å hjelpe andre barn som delte hans skjebne. Det er ikke funnet noe som tyder på at det var noe hold i anklagene mot ham.

Laing hevder uansett at tendensen til å plassere ham i rollen som overgriper i stedet for beskytter, sier mye om det stigmaet som lett blir de ensomme, de som ikke tar til motmæle, til del.

Harlows aper. Den amerikanske psykologen Harry Harlow er kjent for sine kontroversielle eksperimenter med rhesusaper på slutten av 1950-tallet, der han studerte deres adferd etter at de var blitt tatt fra mødrene sine i ung alder. Han plasserte dyrene i bur der de kunne velge mellom to morsfigurer i metall, der den ene – en kald og kantete – hadde melk i en flaske, mens den andre – som var kledd i et mykt skinn – ikke kunne gi noe føde. Harlow observerte hvordan apene kun motvillig nærmet seg den kunstige moren med den livsviktige føden, mens de resten av tiden klynget seg til den triste skinnfellen som utgjorde den andre.

De fulle konsekvensene av dette eksperimentet skulle imidlertid først vise seg når Harlow tilbakeførte disse kjærlighetshungrende apene til gruppen. Det viste seg nemlig at både gruppen og de selv forsterket deres utenforskap. De andre, integrerte apene begynte umiddelbart å plage dem, mens de aggressive av de ensomme apene kunne finne på å risikere egne liv ved å fly rett i strupen på de største og sterkeste i gruppen.

Dette stemmer da også overens med nyere forskning på menneskelig adferd forbundet med mobbing, for – som Laing skriver – «målskivene for sosial utstøtelse er ofte de som enten blir vurdert som for aggressive eller for engstelige og tilbaketrukne». Dette har store konsekvenser for den enkeltes helse, og da AIDS-epidemien kom på 1980-tallet, ble det av psykologer ved UCLA påvist at jo sterkere stigma den enkelte HIV-positive ble utsatt for, jo raskere utviklet sykdommen seg.

Skuddene mot Warhol. Både Edward Hopper og Henry Darger lot sin ensomhet få utløp i kunsten, og man kan utlede mye om deres

Andy Warhol ble kjent som litt av en festløve, men i virkeligheten var han en svært sky person som gjorde alt for å beskytte sitt intime jeg.

liv gjennom det de skapte, selv om deres karrierer skulle bli veldig forskjellige. Man kommer heller ikke utenom de besynderlige tilfellene Andy Warhol og Valerie Solanas, kvinnen som forsøkte å drepe ham. Warhol ble kjent som litt av en festløve, men i virkeligheten var han en svært sky person som gjorde alt for å beskytte sitt intime jeg. En gang uttalte han at han gjerne skulle vært en maskin, siden «maskiner har færre problemer».

Feminist-aktivisten Solanas, hvis oppvekst ikke overraskende besto av ustabile familieforhold, overgrep og tidlige barnefødsler, forsøkte å forklare sin brutale handling i sitt SCUM Manifesto, men hennes eget liv fulgte det mønsteret psykologen Harlow hadde trukket opp: Hun var fanget i en ensomhet som forsterket seg selv.

Olivia Laing knytter den atmosfæren som virker inn på rituell utstøting av de som er annerledes, til en renhetskultur som er bygget på falske drømmer om rikdom, sikkerhet og likhet. Hun ser en klar sammenheng mellom gentrifisering av New York og hatretorikken mot homofile og AIDS-syke, også fra høyeste politisk hold, som fant sted samtidig.

Her bruker hun livet og kunsten til den tidligere gategutten David Wojnarowicz som eksempel, men også Sarah Schulmans bok «Gentrification of the Mind», der det hevdes at den sanne livsgleden (og dermed helsen) kun kan skapes i komplekse, dynamiske og sammensatte enheter, og at lykke som er basert på ensretting, privilegier og undertrykking ikke kan kalles lykke i det hele tatt.

Den moderne ensomheten. Ensomheten i det 21. århundret har antatt en annen form der datateknologien har hjulpet oss til å være «alene sammen», samtidig som reality-tv-sjangeren har lokket publikum ut på en scene som ingen viser noe ønske om å forlate – for de 15 minuttene som Warhol lovet oss, er ikke lenger nok.

Men dessverre er hverken promiskuitet eller ekshibisjonisme – det være seg i «Big Brother»-dusjkabinetter eller David Wojnarowicz' kunst – noen kur, men heller symptomer på den moderne

Sky festløve Kunstneren Andy Warhol på byen med Mick Jagger i 1977. Foto: TT/NTB SCANPIX

Promiskuitet og ekshibisjonisme kan anses som symptomer på den moderne ensomheten.

ensomheten, og videre er det (som Laing også påpeker) nødvendig å identifisere tv-studioet – der man presses til å gjøre «akkurat hva man vil» – og internettet – der man utleverer seg selv vel vitende om at man overvåkes døgnet rundt – som rom med sterkt totalitære trekk.

Det som går tapt om vi overgir oss til det totalitære, er våre individuelle særtrekk og vår fantasi. Derfor fungerer vår evne til å skape ny kunst og absorbere det som ligger utenfor våre vanter grenser, som et barometer for hvor dypt vi forstår hva demokratiet virkelig krever av oss.